

SCI-CONF.COM.UA

MODERN RESEARCH IN SCIENCE AND EDUCATION

**PROCEEDINGS OF VIII INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
APRIL 4-6, 2024**

**CHICAGO
2024**

MODERN RESEARCH IN SCIENCE AND EDUCATION

Proceedings of VIII International Scientific and Practical Conference

Chicago, USA

4-6 April 2024

Chicago, USA

2024

UDC 001.1

The 8th International scientific and practical conference “Modern research in science and education” (April 4-6, 2024) BoScience Publisher, Chicago, USA. 2024. 479 p.

ISBN 978-1-73981-123-5

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Modern research in science and education. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference. BoScience Publisher. Chicago, USA. 2024. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/viii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-research-in-science-and-education-4-6-04-2024-chikago-ssha-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: chicago@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2024 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2024 BoScience Publisher ®

©2024 Authors of the articles

ТРИВОЖНІСТЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Шиделко Анна Володимирівна

к. соц. н., доцент,
доцент кафедри соціально-поведінкових,
гуманітарних наук та економічної безпеки
Інституту управління, психології та безпеки,
Львівський державний
університет внутрішніх справ

Сивак Марія Андріївна

студентка 3 курсу, спеціальності 053 «Психологія»
Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти,
Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація. Висвітлено проблему тривожності у дітей старшого шкільного віку. Подано авторське розуміння поняття «тривожність дітей старшого шкільного віку». Представлено результати дослідження тривожності дітей старшого шкільного віку за методикою: «Оцінка рівня тривожності Б. Філіпса», а також за авторським опитувальником «Чинники виникнення шкільної тривожності у дітей старшого шкільного віку».

Ключові слова: старший шкільний вік, тривожність, дитина, особистість, дослідження.

Старший шкільний вік є сенситивним періодом, який завершує статеве дозрівання водночас відбувається початковий період фізичної зрілості. Фізична зрілість здійснює свій вплив на формування таких якостей особистості, як фізична сила, здоров'я, адекватної самооцінки, впевненості у собі, життєрадісності разом із формуванням й недовіри до світу, усвідомленням своєї слабкості чи недосконалості, невіри у власні можливості, песимізму тощо. Тому, важливо, щоб цей шкільний період був наповнений позитивними емоціями, щоб дитина почувала себе комфортно та безпечно. Цього неможливо досягти, якщо через певні причини підростаюча особистість буде відчувати

тривожність. Вважаємо, що заявлена тема статті є актуальною і на часі.

Вчені досліджують й висвітлюють у своїх наукових працях особливості виникнення тривожності, причини й наслідки шкільної тривожності, зокрема, це І. Булах, В. Злагодух, Л. Левковська, М. Курицина, Н. Погорільська, Л. Помиткіна, В. Петренко, Я. Омельченко, Н. Хімченко. Зв'язок тривожності із успішністю у школі, досліджували, зокрема: Ю. Бабаян, Н. Бастун, С. Ставицька.

Передусім подамо авторське розуміння дефініції – «тривожність» у дітей старшого шкільного віку . Тривожність – це емоція, яка має індивідуальну властивість, рису характеру особистості, проявляється у стані тривоги та надмірного хвилювання. Тривожність може мати різні ступені прояву, це залежить від сприйняття ситуації та реакції на неї певної особи. Тривожність відносимо до риси темпераменту дитини, яку вона унаслідок генетично, тому і прояви на різних ступенях у різних дітей мають індивідуальний характер.

Шкільна тривожність може проявлятися соматично та поведінково [2, с. 59].

До соматичних симптомів належать: погане самопочуття, пришвидшене серцебиття, пітливість, збільшення артеріального тиску, нудота, головні болі, порушений та неспокійний сон, поганий апетит, дратівливість, лякливість, збудливість, тремтіння тощо.

Поведінкові симптоми – це відмова йти до школи, замкненість дитини, нехарактерні для неї раніше поведінкові патерни. Діти різко змінюють свої вподобання: те, що вони любили перестає їх цікавити і перестає викликати інтерес. Вони стають замкненими та не йдуть на контакт. Тривожність у дітей старшого шкільного віку шкодить їхній мотиваційній сфері, процесу поставлення цілей, адже активізує захисні механізми психіки [5, с. 193].

Основними причинами виникнення шкільної тривожності є:

- 1) передекзаменаційне хвилювання;
- 2) сильна перевтома, перенавантаження [4, с. 4];
- 3) завищені вимоги батьків;

- 4) складні стосунки з однокласниками;
- 5) неправильна організація навчального процесу педагогом;
- 6) індивідуальні особливості учня;
- 7) неврахування батьками/педагогами соціальної ситуації розвитку старшокласника.

Старший шкільний вік – це період переходу від одного життєвого статусу до іншого. Учні розуміють, що їх чекають екзамени і вступ у вищий навчальний заклад. Триває підготовка до ЗНО, що викликає у старшокласників хвилювання та є причиною тривожності. Учні не впевнені, яку найкраще спеціальність їм обирати, вони сумніваються, а подекуди й не знають, куди хочуть вступати і чи цей вибір буде правильним.

Складні стосунки із однокласниками також є причиною для виникнення тривожності. Однокласники – це те оточення, в якому діти перебувають значний проміжок часу. На відміну від молодшого шкільного віку, де первинним є контакт з учителем, у старшому шкільному віці пріоритет надається одноліткам. Якщо учень не знайшов контакту з дітьми, то у класі може бути напружена атмосфера, насмішки, булінг, проблема із самоствердженням. Як наслідок, дитина буде боятися відповідати, бо не захоче бути висміяною, втратити авторитет. Це теж буде провокувати тривожність перед кожною відповіддю чи контрольною.

Тривожність може виникнути і через індивідуальні особливості учня. Як зазначає І. Булах: «... якщо в дитини є тривожність в одній сфері, то вона впливає і на інші сфери життя, блокуючи і викривляючи при цьому нормальний, повноцінний розвиток особистості...» [1, с. 152]. І якщо дитина схильна до тривожності, то це може стати підґрунтям для виникнення шкільної тривожності. Тут важливим є врахування темпераменту старшого школяра, типу нервової системи, та інших індивідуальних особливостей. Діти із слабким типом нервової системи більш схильні до розвитку тривожності. Також причиною тривожності може бути дистрес.

Важливо враховувати кризовий період – 17 років та її роль у розвитку

шкільної тривожності. Дитинство вже пройшло і в особистості старшого шкільного віку є відчуття дорослості, й водночас бажання «все спробувати». У цей період школяр переживає страхи через неправильну обрану майбутню фахову спрямованість, за поставленість мети, актуальні досягнення. Водночас переслідують страхи через невідомість нового майбутнього, нового життя, страх перед здійсненням посилок, перед невпевненістю чи буде успішний вступ у вищу школу тощо. Тривожність яка є довготривалою, а також постійний страх перед майбутнім можуть призвести до виникнення невротичних реакцій й хронічних захворювань [3, с. 324].

Нами було проведено дослідження з метою виявлення чинників і рівня шкільної тривожності у дітей старшого шкільного віку. Для цього були використані: методика «Оцінка рівня шкільної тривожності Б. Філіпса» та авторський опитувальник «Чинники виникнення шкільної тривожності у дітей старшого шкільного віку».

Для проведення дослідження було опитано старшокласників віком від 14 до 17 років. Це учні 9-11 класів. Загальна кількість школярів становила 31 особу.

За результатами дослідження методикою Б. Філіпса, у 48,4% респондентів виявлено середній рівень шкільної тривожності. Це є показником того, що школярі у старших класах відчувають меншу тривогу з приводу навчального процесу, проте все ж вона присутня і може негативно впливати на їхній емоційний стан (див. рис. 1).

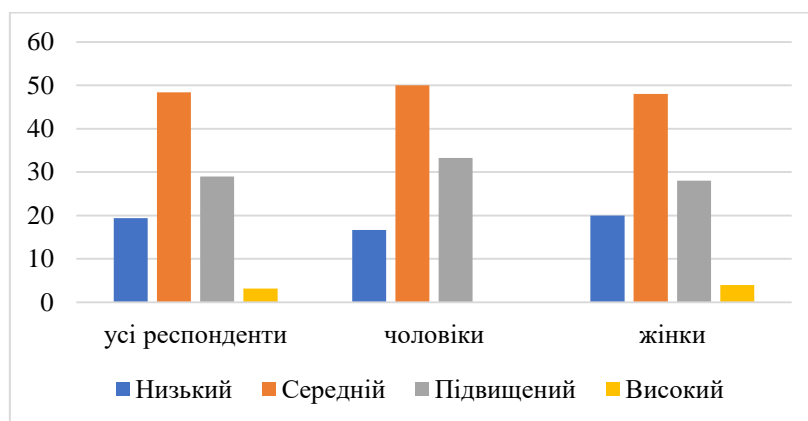

Рис. 1. Рівні шкільної тривожності, у %

Середній рівень шкільної тривожності у старшокласників може бути викликаний підготовкою до екзаменів, великим навантаженням, конфліктами з однолітками. Також варто відмітити, що на другому місці знаходиться підвищений рівень тривожності, що може свідчити про ймовірну тенденцію до наростання тривожності у старшокласників.

Також було проведено опитування стосовно чинників виникнення шкільної тривожності (див. рис. 2).

Рис. 2. Чинники виникнення шкільної тривожності, у балах

З підсумкової діаграми (рис. 2) авторського опитувальника можна зробити висновок, що найважливішим чинником виникнення у старшокласників шкільної тривожності є страх перед екзаменом та вступом. Це відображає пріоритетність та актуальність проблеми на даному етапі, адже випускники готуються до екзаменів, а згодом подальшого вступу у ВНЗ, що становить для них неабияку цінність та вагу, в порівнянні з іншими чинниками.

Такі чинники, як увага з боку вчителів, навчальний процес вже не займає такого вагомому місця у виникненні тривожності старшокласників.

Показник страху перед екзаменами збігається і у респондентів чоловічої, і жіночої статі. Проте у жінок (дівчат), на відміну від чоловіків (хлопців), ще вагомими чинниками є непомірне навчальне навантаження та низька зацікавленість у вивченні окремих навчальних дисциплін.

Задля якісної інтерпретації даних, було зроблено кореляційний аналіз даних.

За результати дослідження, сильний кореляційний зв'язок було виявлено між шкалою «Загальна тривожність у школі» та шкалою «Страх самовираження». Значення $r = 0.8$. Це доволі високий показник і свідчить про сильний зв'язок між шкалами. Можна зробити висновок, що загальна тривожність в школі може бути спричинена страхом самовираження. Тобто, учні, які бояться проявити себе та показати свій потенціал відчувають тривожність у школі, що заважає їм повноцінно себе розкривати.

Те ж значення $r = 0.8$ було отримано між шкалами «Страх ситуації перевірки знань» та «Загальна тривожність у школі». Це свідчить про те, що на виникнення шкільної тривожності неабияк впливає на страх перевірки знань.

Було виявлено кореляційні зв'язки між шкалою «Фрустрація потреби в досягненні успіху» і шкалою «Переживання соціального стресу». Отримано значення $r = 0.7$. Це свідчить про наявність сильного зв'язку. Можна зробити висновок, що учні, в яких наявна фрустрація потреби в досягненні успіху можуть переживати соціальний стрес.

Також стосовно шкали «Переживання соціального стресу» було виявлено ще один кореляційний зв'язок із іншою шкалою. Сильний кореляційний зв'язок із показником $r = -0.6$ спостерігається між шкалами «Нестача допомоги і підтримки з боку близьких людей» та «Переживання соціального стресу». Це також показує, що підтримка з боку близьких є дуже важливою задля емоційного благополуччя та емоційної рівноваги старшокласників.

Також спостерігається досить цікавий сильний кореляційний зв'язок між

шкалами «Завищені вимоги батьків» та «Низька фізіологічна опірність стресу». Показник $r = -0.6$. Це може свідчити про те, що з дитинства завищені вимоги батьків можуть впливати на формування стресостійкості особистості.

Шкали «Низька фізіологічна опірність стресу» та «Страх ситуації перевірки знань» корелюють між собою із показником $r = 0.7$. З цього можемо зробити висновок, що на суб'єктивне сприйняття ситуації перевірки знань великий вплив справляє низька фізіологічна опірність стресу. Тобто, є учні, які нормально сприймають ситуацію перевірки їх готовності до уроку, проведення контрольних, а є учні, які в цей час переживають підвищену тривожність та дистрес.

Виявлено кореляційні зв'язки між шкалами «Проблеми і страхи у відносинах з вчителями» і «Фрустрація потреби в досягненні успіху». Значення показника $r = 0.7$. Це свідчить про сильний зв'язок між шкалами. З означених даних можна зробити висновок, що проблеми, які трапляються у стосунках із вчителями, можуть спричинити фрустрацію потреби в досягненні успіху.

Висновок. Отже, окреслення шкільної тривожності у дітей старшого шкільного віку – дуже важлива й актуальна тема. Проаналізувавши джерела можна зрозуміти, що саме від того, який емоційний стан у дітей залежить те, як вони будуть навчатися, як будуть встановлювати контакт з оточуючими та чи зможуть брати на себе відповідальність у дорослому житті. Це перехід від одного важливого етапу до іншого. І так, як школа є центральною, адже це період екзаменів та вступу в університет, вона повинна забезпечити спокійне та комфортне середовище, де б учні відчували безпеку та підтримку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Булах І. С., Кузьменко С. В. Психологічні особливості шкільної тривожності молодших школярів. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2011. Вип. 7. С. 150–157.
2. Дорофей С. Психолого-педагогічні умови подолання страхів і тривожності у дітей молодшого шкільного віку в умовах пандемії. *Вісник*

Львівського університету. Серія психологічні науки. 2020. № 6. С. 56–62.

3. Павелків Р. В. Вікова психологія. Київ: Кондор, 2015. 469 с.

4. Продун Т. В. Програма індивідуальної корекції тривожності та страхів у дітей молодшого шкільного віку. Методичний посібник. Ізяслав, 2021. 79 с.

5. Чернега А. С. Психологічні особливості тривожності підлітків. Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науково-дослідної роботи (за період 2017-2018 рр.). Т. 1. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. С. 192–194.